

BISERICA PRIMULUI MILENIU ÎN DIALOG DOGMATIC AL IUBIRII CU PROVOCĂRILE DIFERITELOR DOCTRINE CREȘTINE

Drd. REMUS-EMILIAN BOTOȘ

Facultatea de Teologie „Ilarion V. Felea”

Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

Abstract: Întotdeauna, atunci și în veci, în timpul ce Îl petrece Mântuitorul Hristos Iisus pe pământ, poartă dialoguri cu diferiți oameni în circumstanțe diverse; tot astfel i-a învățat să procedeze la fel și pe apostoli și pe toți creștinii prin mărturisirea Adevărului. Intenționez să arăt necesitatea stringentă a dialogului, în iubire și virtuți, a Bisericii, deci a mădularelor ei, cu orice ființă umană din afara Bisericii. Nădejdea mea este că vom cunoaște o mai puternică apropiere în dialogul dogmatic între Răsărit și mult doritul pentru vindecare Apus, sau între creștini și eterodocși, eretici, atei, păgâni sau de orice mărturisiri, înnoindu-ne înțelegerile și apropierea față de toți oamenii prin redescoperirea creștinismului autentic ca răspuns al vieții omenirii secolelor XXI și toate cele care, din mila Domnului vor urma.

Cuvinte cheie/ Key words: Dogmatic dialogue, the Church from the first millennium, heterodox, ecumenical, different doctrines, solutions

Biserica lui Hristos n-a făcut rău niciodată, nimănui, n-a ucis pe nimeni niciodată, în numele nimănui, ci a fost întotdeauna apolitică și amilitară, n-a avut organizații secrete și oculte, n-a condus mișcări politice de nicio înclinație și niciun fel de organizări n-a întemeiat sau condus, n-a avut secrete, n-a lucrat din umbră și n-a organizat ideologii împotriva unui om sau oameni, niciodată. Și nici nu va face nimic din toate cele menționate, vreodată, oricât de mulți membri, deci persoane, s-ar adăuga ei, sau s-ar rupe din ea. Ea nu urmărește să-și adauge oameni, ci urmărește libertatea fiecăruia, de alegere, de asumare, nu de manipulare, de șantaj sau forțare, în niciun fel, urmărește să fie auzit cuvântul ei și oamenii să aleagă dacă cred sau nu, deci cu alte cuvinte, urmărește scopul ei prin excelență: vindecarea omului, nu doar pentru redobândirea stării primordiale, ci și depășirea ei, anume continuarea urcușului în ea, de unde a căzut Adam și Eva, „din slavă-n slavă”.

Nu succesul trebuie urmărit, că putem spune că nici Hristos n-a avut prea mare succes în timpul propovăduirii din timpul vieții Sale, nu? O statistică în sociologia de atunci ar arăta că probabil jumătate din oamenii cetăților unde vorbea Hristos și mai apoi cei 84 de Apostolii ai Săi, veneau să-L asculte, cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste se apropiiau, și jumătate se revoltau împotriva Lui. Deci și Domnul supăra destui oameni în jurul Lui, mai mereu, probabil la fiecare cuvântare - oamenii care se revoltau Îl bârfeau, căutau să atragă de partea

lor și pe alții și chiar să-L ucidă, fiindcă erau aprinși de ancorarea în ideologiile lor, pentru ei străvechi și satisfăcătoare, dar pe care Domnul vroia să le înnoiască pentru ca omul să ajungă dumnezeu după Har. Deci nu succesul îl urmărește și îl dăruiește Biserica, ci smerenia ei trebuie văzută, urmărită, înmulțită, dăruită, împlinită, desăvârșită. Dacă Hristos vroia să aibe succes, ar fi venit în slava Sa și tot pământul credea Lui, dar atunci ar fi fost încălcată libertatea de alegere. Atunci, afirmând prin libertatea în care suntem acum și în care vom fi pururea, erezia predestinației și erezia mântuirii a toată creația, ar fi fost în toată splendoarea lor - și negrăitul echilibru de azi, mântuirea și libertatea de azi, n-ar mai fi fost; lumea de astăzi, anume a posibilității îndumnezeirii, a celor mai frumoase virtuți, dragostea, smerenia, libertatea, ascultarea de bună voie, discernământul, dreapta socoteală, n-ar mai fi fost, ci ar fi fost o sclavie și dictatură mai presus de cuvinte, în care toată lumea credea în Dumnezeu, și altceva nu era și nu trebuia, iar aceasta fără să-L aleagă, fără să cunoască libertatea deplină, desăvârșită, dăruită de El, în orice circumstanță, întotdeauna. Dar pe Dumnezeu, chiar și când Îl cunoaștem, în măsura în care voim, să ne umplem de El și de smerenia Lui, primim de la El posibilitatea de a ne lipsi de Domnul, chiar și pentru totdeauna, precum au primit demonii - și tot asemenea demonilor, primim posibilitatea să visăm atât de profund o lume fără Dumnezeu, să credem în acea lume, atât de puternic, într-un univers sau mai nou, în teorii de multiuniversuri, fără El, încât pentru aceste stindarde să ne dăruim toată energia, faptele, libertatea, năzuințele, viitorul, moștenirile, esențele mirajelor noastre. Și acestea, firesc, tot datorită libertății de care vorbim și a dragostei, a smereniei, a păcii care covârșește orice minte și a virtuților sau patimilor pe care fiecare le poate alege în voie și se poate adânci în ele oricât va voi.¹

Biserica lui Hristos, asemenea unei Mirese autentice, sau mai bine zis asemenea unei mame și femei creștine, adevărata mamă și femeie creștină, care primește cu bucurie să rămână însărcinată ori de câte ori o pofteste Mirele, anume astfel și Biserica care primește pe oricine dorește să devină creștin, căci ea nu refuză pe nimeni, cum Hristos nu refuză pe nimeni și naște oamenii prin Sfântul Botez pentru Împărăția Cerurilor, precum copilul se naște pentru lume; dar bebelușul care viețuiește 9 luni în pânțele mamei sale, în lichidul amniotic, el totuși nu aparține lichidului amniotic și din care lichid mama sa vrea să-l scoată, ci doar se folosește de acel lichid amniotic pentru a se dezvolta; apoi, după ce s-a născut în lume, va crește minunat în toate calitățile, iată astfel Dumnezeu ne arată și îl reprezintă pe creștin, anume prin Sfântul Botez, precum copilul care stă în această viață și din nimic devine minunatul copil în lichidul amniotic, adică minunatul om, creștinul. Dacă mama sa nu-l vrea rămas în acel lichid, tot astfel nici Dumnezeu nu ne vrea rămași în această viață, ci vrea să ne nască, precum mama îl naște pe copil în lume, așa și Dumnezeu pe noi în Împărăția Cerurilor,

¹ A se consulta St. Hilarion (Archimandrite Troitskii), *The Unity of the Church and the World Conference of Christian Communities*, traducere de M. Jerenic, Oxford University Press. Fr. Romanides, John S., *Franks, Romans, Feudalism, & Doctrine*, Tesalonica, 1975. Sfântul Nectarie de Eghina, *De ce papa și urmașii lui s-au despărțit de Biserica lui Hristos*, Editura Evanghelistos, București, 2011.

precum copilul este deja în lume, fără să fie conștient și chiar dacă nenăscut, tot așa și creștinul este deja în Împărăția Cerurilor, fără să fie conștient și chiar dacă nenăscut pentru luciditatea lui acolo. Precum mama vrea să-l scoată din pântec și știe că nu aparține pântecului ci doar se dezvoltă acolo, la fel Dumnezeu vrea să ne scoată din lume și știe că noi nu aparținem lumii acesteia, ci Împărăției Cerurilor, crescând apoi minunat în toate calitățile, căci și dincolo, în Ceruri, omul continuă creșterea și îmbunătățirea duhovnicească.

Deci, ca o mărturie pentru diferitele doctrine creștine ale cultelor și confesiunilor, așa suntem noi, așa este Biserica, mădulare a lui Hristos, așa a fost Biserica primului mileniu și așa este azi, în mileniul trei și așa va rămâne pentru viitoarele milenii. Dacă ne gândim la adaptare și schimbare, da, Biserica îmbrățișează adaptabilitatea și schimbarea, dar fără să-și schimbe principiile, cum spre exemplul pământul se poata adapta și schimba, dar nu-și schimbă principiul său de a se roti în jurul soarelui, nu? Biserica rămâne în poruncile lui Hristos și se mântuiește. Deci fiindcă Biserica vine din infinitul Dumnezeu, și astfel, pentru ea, există un infinit de posibilități de schimbare și adaptare, fără a avea schimbate principiile - de aceea Biserica nu se teme de aceste frumoase principii, pe care mereu le-a avut, cu care slujește minunat oamenii, prin care, spre exemplu, s-au îmbunătățit Sfintele Slujbe și s-au pus hotarele Sfintei Credințe, spre paza mântuirii oamenilor.

Și astfel, vedem că ne conduce Dumnezeu Hristos, prin Dumnezeu Duhul Sfânt, în Dumnezeu Tatăl. Hristos din Sfinții Apostoli, din Sfinții Părinți, din Sfinții Mucenici, Stâlpnici, Pustnici, Episcopi, Preoți, Diaconi, din Mirenii care pot deveni episcopi, preoți, ș.a., sau cei ce pentru virtutea virtuților, smerenia, aleg să rămână simpli Monahi, ca Sfântul Maxim Mărturisitorul. Nu orice oameni ne conduc, ci aceia care luminați cu Lumina Necreată, cu Harului Necreat ne sunt însăși limbă a Duhului Sfânt, prin grăirile, nu dictările, ce fac pentru omenire, pentru mântuirea cât mai multora, și ne conduc mai ales cei mai smeriți oameni de pe pământ, cei îndumnezeiți, mereu ascunși, în a căror rugăciune sunt cuprinse toate ființele, care au fost, sunt și vor fi, căci în îndumnezeiți locuiește Dumnezeu. „Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu și Tatăl Meu îl va iubi și vom veni la el și vom face locaș la el” (Ioan 14, 23).

Astfel, care-i misiunea Bisericii? Care-i sunt scopurile? De ce există? Din aceleași motive pentru care există și omul. Și pentru care există întreaga creație căzută: vindecarea; curățirea; luminarea; și firesc în luminare, dobândirea Duhului Sfânt, apoi îndumnezeirea, cea mai presus de orice cuvinte, apoi încununarea sau mântuirea. În acestea, mereu va fi și va via, înmulțirea pașnică a Bisericii. În aceste scopuri și moduri sau metode, în ordinea arătată, e cuprinsă Biserica Luptătoare, ca parte văzută și număr mic, ca să ajungă la Biserica Biruitoare, partea nevăzută, cea numeroasă, fiindcă acolo sunt cei nemuritori care s-au adunat în decursul secolelor, în Împărăția Cerurilor, cea mai presus de orice minte...²

² A se vedea Bradshaw, David, *Metafizica energiilor divine și Schisma Bisericii*, traducere de Dragoș Dăscă și Protos. Dr. Vasile Bîrzu, Editura Ecclesiast, Sibiu, 2010. Larchet, Jean-Claude,

Astfel, avem noi oare simplitatea gândirii? A pregătirii penru cele menționate? Cu smerenie ne silim să avem simplitatea atât de dulce, ca rod al smereniei. Și cum se realizează aceste scopuri ale Bisericii dacă Biserica nu e în mijlocul tuturor oamenilor, indiferent cine ar fi ei? Căci Biserica e ca o mamă ce își așteaptă fiii risipitori prin țări străine, adică credințe străine, culte și confesiuni, care nu hrănesc, ci flămânzesc și care asemenea fiului risipitor - și ele, cultele - dau prizonierilor roșcovele porcilor. Adică roșul, care este culoarea trupească prin excelență, și fiind ale porcilor, adică a celor trupești, biruiți de desfrânări și patimi, de moartea cea dea doua.

Cui propovăduiau Hristos, Apostolii, Părinții? La la evrei, la păgâni și tuturor oamenilor. Mergeau în sinagogi și în adunările lor și fiindcă ei sunt Lumina lumii, cum spune Scriptura (Matei 5, 14), aduceau Lumina și Evanghelia, cu riscul de-a fi omorâți. Deci așa trebuie să facă și astfel procedează episcopii, preoții, diaconii - și prin extensie, ca mărturisitori, toți creștinii, trebuie să meargă să dăruiască, să desăvârșească, să mărturisească ceea ce au primit: Biserica, sau numita, Ortodoxia.

Să nu ne smintim că merge Preafericirea sa, Părintele patriarh, Daniel și alți episcopi chemați, în frumoasele adunări ecumenice ale doririi cel puțin, de îndreptare a fraților total străini de învățăturile și practicile Duhului Sfânt, adică de Biserică, făcându-și propriile reguli și moralitate, doctrine și credințe, ca să le putem lămuri: să nu ne smintim, ci să ne bucurăm! E vital să amintim aspectul că diferența între ecumenic și ecumenist, e colosală, iar ecumeniștii vor să înghită ecumenicitatea Bisericii, dar nădăjduim la rugăciunile Sfinților, chiar dacă nu se roagă și nu slujesc împreună, iar dacă se roagă necreștinii, sau eterodocșii, sau ereticii în Biserică, când îi invităm la dialog și e un lucru minunat, nu e ecumenism, ci ecumenicitate, fiindcă e alegerea lor, în libertatea lor, dar în Sfântul Altar nu intră, deci se poate considera că noi nu ne rugăm cu ei. Episcopii chiar trebuie să meargă acolo, ca reprezentanți ai lui Hristos, ca medici chirurgi ai sufletului! Bucurați-vă că merg episcopii la eretici, la păgâni, la ateii, la orice oameni, oricine ar fi ei și vorbesc cu ei. „Îngăduința voastră să se facă știută tuturor oamenilor.” (Filipeni 4, 5). Nu oare așa a făcut și Hristos? Și Apostolii? Părinții? Firesc și așa trebuie să fim și să facem și noi.

Un alt aspect este numirea. Hristos mânca la masă cu vameșii și cu fariseii, da? A venit pentru drepti? Nu, ci pentru păcătoși și bolnavi. Deci și noi în măsura în care suntem pregătiți, trebuie să mergem la eretici, la homosexuali, la păgâni, să mâncăm la masă cu ei. Să-L aducem pe Hristos Care locuiește înăuntrul nostru. Să purtăm Sfinte Icoane în mâinile noastre, când mergem la ei, ca obiecte în care odihnește Duhul Sfânt și sunt făcătoare de minuni.³

Teologia energiilor dumnezeiești. De la origini până la Sfântul Ioan Damaschin, traducere din limba franceză de Marinela Bojin, Editura Basilica, București, 2016.

³ A se consulta Gafton, Lucian, *Agravarea schismei prin încercările de unire în secolele XI-XV*, Revista *Ortodoxia*, VIII (1956), nr. 3. Rămureanu, I., Șesan, M., Bodogae, T., *Istoria Bisericească Universală*, vol. II, București, 1993. Meyendorff, Jean, *Orthodoxie et Catholicité*, Editions du Seuil, Paris, 1965.

Lasă Domnul cele 99 de oi ca să plece în căutarea celei pierdute? Da! O numește pe oaie: ciură? Nu. O numește tot oaie, dar rătăcită. Fiul risipitor, nu înceta să fie numit fiu, chiar dacă era risipitor. Drahma pierdută, tot drahmă era numită. Deci și noi, să-i numim peeretici: frați risipitori, sau frați rătăciți, sau frați pierduți. E suficient. Că dacă-i numim eeretici, riscăm să pierdem dragostea față de ei, să ne mândrim, ori atunci harul va pleca de la noi și nu vom mai reuși vindecarea lor. „La cel mai mic gând de mândrie, harul va pleca, iar la cel mai mic gând de smerenie, harul va reveni”, mi-a mărturisit personal, într-o conversație, părintele Marcel Hanceș.

Prima treaptă a vindecării unei boli este ca bolnavul să-și asume că e bolnav. Iar aceasta doar prin multă dragoste și dialog, să ne purtăm ca și Hristos, căruia i-a fost aruncată la picioare femeia desfrânată. Deci și noi, să fim față de homosexuali și eeretici, ca și cum ar fi aduși în fața noastră de draci. Și deci ce facem? Sfinții Părinți, la Sfintele Sinoade, nu aduceau pe eeretici/frații risipitori în mijlocul lor? Ba da. La orice Sinod. Și aveau dialog cu toții. Stăteau în Sinod luni de zile, se adunau zilnic, își scriau unii altora, își cercetau scrierile, răspundeau, cu dragoste, cu răbdare, îngăduință. Facem noi azi așa? Nu. Și-atunci ne mirăm că suntem prizonieri? Să nu ne mirăm. Că merităm.

Sau un alt aspect: săvârșirea. La fel să facem și noi, ca Hristos, ca Apostolii, ca Părinții, dar la măsurile noastre mai mici. La nivel de Parohie, de exemplu. Un preot, dacă e pregătit bine din Biblie, Noul și Vechiul, în Dogmatică, în Sectologie, Misiologie, și înveșmântat în Iubire, Har, Curăție, Post și Rugăciune, să meargă în mijlocul altor culte, să-L aducă pe Hristos, să demaște practicile hristoșilor mincinoși, fără brutalitate și violență în cuvânt, să-i catehizeze, să țină omilii, să facă sinaxe. Să meargă la eeretici, la orice om, precum odinioară Apostolii în mijlocul păgânilor.

Apoi să-i invite și pe cei din alte culte, în Biserică, într-o marți seară, când nu se face vecernie, să dialogheze deschis, despre orice nu înțeleg din Biserică, din Ortodoxie, acolo în Sfânta Biserică să vorbească cu stâlpul de foc, preotul lui Hristos și alți mireni, plini de dragoste care vor să întărească propovăduirea părintelui. Să-i invite la masă în casa lui, să meargă părintele în casa lor! Și 90% din dialog, numai despre Hristos să fie, despre Sfinți, despre Sfintele Taine ale Bisericii, despre Sfintele Icoane, Sfintele Moaște, subiecte pe care părintele trebuie să le cunoască cât de cât, apoi să nu se teamă, că pentru credința lui, i se va da cuvânt. Despre scopurile bisericii, acelea 7, să fie vorba și fapta, metoda și practica... „Vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești, lăudând și cântând Domnului, în inimile voastre” (Efeseni 5, 19).

Deci așa să facă cei ce sunt conduși de Hristos, de Sfânta Treime, fie ei episcopi, preoți, diaconi, mireni, fiecare la măsura lui. Căci nu mai trăim noi, ci Hristos trăiește în noi, cum spune Pavel. Deci să facem toate ca și cum am fi Hristos. Fiindcă suntem dumnezei, dumnezei după har – Psalmii 81, 1 și suntem fiii lui Dumnezeu – 1 Ioan 5, 2. E plină Scriptura de chemări și numiri ale noastre, fiii, noi, lumina lumii. Și dacă Hristos ne-a spus că lucruri mai mari decât cele ce le-a

săvârșit El, vom săvârși noi, atunci de ce nu credem? De ce ne îndoim? Unde ne e credința? Avem modele de urmat. De ce nu urmăm?

Cei ce nu fac astfel, pot ei oare să fie parte a lui Hristos? După învățăturile Lui? Nu, că dacă se închină la hristoși mincinoși, e alegerea lor. Mădulare ale Domnului, nu sunt de folos Bisericii, iar ereziile nu se pot vindeca prin ei, păgânismele și ateismele de toate formele, nu se pot stinge prin ei, căci ei refuză pe cei bolnavi. Hristos n-a refuzat. Și și-a pus viața pentru oițe. Și noi trebuie să facem la fel. Spune Pavel: „În lupta voastră cu păcatul, nu v-ați împotrivit încă până la sânge” (Evrei 12, 4). Greu cuvânt. Deci până când ne vor urî atât de mult, că ne vor ucide... Ca pe Hristos, ca pe Apostoli, pe Sfinții Părinți, Mucenici, prooroci și alții. Sigur, dacă îți pierzi răbdarea și dragostea, poți oricând să oprești aceste practici, adică propovăduirea Evangheliei, că zice: „De omul eretic, după întâia și a doua mustrare, depărtează-te” (Tit 3, 10). Dar nu zice cât anume să dureze o mustrare. După răbdarea și dragostea ta, firesc ! O mustrare poate dura de la 1 minut, 1 an, 10 ani, 100 de ani, sau un mileniu, sau mai mult, până ne vor ucide pe toți, la prigoana cea mare, căci: „Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este același” (Evrei 13, 8).

Și desigur, când te apuci de această adevărată și sănătoasă propovăduire a Evangheliei, trebuie să fi ancorat în Cer, cu ancoră pe care porțile iadului nu o vor birui pe ea. Smerenie, dragoste, înțelepciune, blândețe, discernământ, dreaptă socoteală, trezvie, post, rugăciune, acestea să nu-ți lipsească, să „fiți dar înțelepți ca șerpilor și nevinovați ca porumbeii” (Matei 10, 16). Să dați exemplu prin viața voastră, înțelepciunea, pregătirea mai ales pe Biblie, căci protestanții cunosc mult din Scripturi, deși le tâlcuiesc aiurea, să fim pregătiți și pentru tâlcuire și pentru răspunsul cel bun și mântuitor, împotriva învățăturilor mincinoase ale lor, scumpii de ei. Deci preferabil să memorați întreg Noul Testament.

Așadar conduce Hristos Biserica din oamenii care doresc să păcătuiască cât mai puțin și să biruiască patimile cât mai mult, până la de tot; să ajungă la nepătimire sau neprihănire, cei pe care oamenii îi urăsc tot mai mult: „cei ce plâng să fie ca și cum n-ar plânge; cei ce se bucură, ca și cum nu s-ar bucura; cei ce cumpără, ca și cum n-ar stăpâni; cei ce se folosesc de lumea aceasta, ca și cum nu s-ar folosi deplin de ea. Căci chipul acestei lumi trece.” (1 Corinteni 7, 30-31), ei care doresc curățirea, luminarea cu Lumina Necreată și îndumnezeirea încă din lumea aceasta. Așa învață Biserica. Mergeți în mijlocul ereticilor, păgânilor, ateilor. Suntem trimiși ca oile în mijlocul lupilor, cum spune Scriptura! De ce nu mergem? Așa face Biserica. Așa face Ortodoxia. Nu fuge, nu se ascunde de ecumenism, ci dă piept cu el nu cu dorință de strivire a lui, că nu e un lucru de lepădat, nimic nu e de lepădat, și cu orice erezie, orice păgânism, orice ateism, orice patimă, orice păcat, orice demon, orice abis de iad. Căci oriunde merge creștinul, Hristos Însuși merge cu el, și biruiește orice întuneric cu blândețea lui, dragostea, smerenia, asceza lui, rugăciunea lui, prezența lui covârșește, căci e prezența lui Hristos. E curajos creștinul, nu laș, e îndrăzneț, că așa ne învață Hristos: „Îndrăzniți. Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 33). Și biruiește.

Cei mai curajoși oameni de pe pământ și cei mai puternici, sunt creștinii, noi, ortodocșii, mai ales în luptele cu ereziile, cu păgânismul, cu ateismul, acelea

sunt cel mai ușor de înfrânt. Cel mai greu sunt ura, patimile, păcatele, nu minciunile, care se pot demasca imediat prin Adevăr, Cale și Viață, adică Hristos, care e și Ușă, Cheie, Pâine... Nu, nu ne temem, ci iubim toți oamenii, căci toți sunt aproapele nostru, frații noștri risipitori, oițele pierdute. Să-ți dai și viața pentru un eretic, pentru orice păgân, orice ateu. Așa a făcut și Hristos. Mântuirea este a tuturor, dar nu toți o voiesc, sau o voiesc, dar schimbată, după mintea lor. Poate în acea mântuire să locuiască Hristos, dacă e plină de tot felul de patimi și nu vine de la El?

Știți ce avem de la Hristos? „Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii, și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma.” (Luca 10, 19). Avem putere să călcăm demonii, căci ei în fața noastră, fiii lui Dumnezeu, nu au nicio putere, întrucât Harul dat nouă, biruiește. Avem puterea să ne iubim vrăjmașii, inclusiv pe demoni, care sunt vrăjmașii noștri, cum spune și Sfântul Isaac Sirul, că iubește Domnul pe draci, ca pe Maica Domnului. Cum să nu iubești niște ființe, limitate și create, care se chinuiesc singuri atât de mult? Pe aproapele nostru, ca pe noi înșine să-l iubim, și spun chiar și mai mult decât pe noi înșine, dacă putem, căci ei, aproapele nostru și orice demon, ne sunt mereu aproape cu minciunile lor, cu neputințele lor. Cât putem să iubim toată creația. Prin iubire biruim, dar nu iubirea budistă, sau ecumenistă, numai prin iubirea Bisericii, ascetică. Cea ortodoxă, aducătoare de mântuire.

Scriu aceste rânduri în primul rând pentru mine, apoi pentru oricine iubește pe Domnul Treime, scriu acestea ca unor soldați, precum și eu sunt, în războiul nevăzut pe care-l purtăm în fiecare minut. Război, la care doar prin Hristos ne odihnim și biruim în același timp. „Îmbrăcați-vă cu toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva uneltirilor diavolului. Căci lupta noastră nu este împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătorilor, stăpânilor, stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduh⁴.” (Efeseni 6, 11-12).

Și așa să biruim neamurile cele mai tari de demoni cu post și cu rugăciune și să ne apropiem de mântuire. Să fim fiii lui Dumnezeu, lumina lumii, sarea pământului, căci dacă sarea se va strica, cu ce se va mai săra? Habotnicia Bisericii e o plagă la fel de mare ca și ecumenismul, e defapt slăbiciunea pe care nădăjduiește ecumenismul, ca să poată crește. Dar nu vă temeți. Fi-ți precum Hristos, precum Apostolii, precum Sfinții Părinți, fiecare la măsura lui, episcopi, preoți, diaconi, mireni, fiecare la orice măsură vrea, dar să fim stâlpi de foc pentru Împărăția Cerurilor, oamenilor. Tuturor oamenilor.

Cei care doresc să afle, și în special neo-protestanții, care iscodesc foarte mult, se întreabă adesea despre ce este și unde este mântuirea și dacă se mai poate face ceva pentru omul care ajunge în iad. Preoții creștini, adică cei ai lui Hristos, nu mint, ci se bazează pe Biblie și tâlcuirea Bibliei de la Sfinții Părinți, adică Sfinții, când fac afirmații. Neo-protestanții sau reformații, nu vor să audă de Sfinții Părinți.

⁴ Văzduh, adică în mințile noastre, războiul pentru sufletele noastre, sau dobândirea scopurilor Bisericii, la cât mai mulți.

Putem noi să dăm răspunsuri mai bune decât Sfinții Părinți? De ce nu suntem mulțumiți cu învățătura Sfinților Părinți? Deci noi, ca ortodocși, nu rămânem doar pe câteva versete, când definim și înțelegem credința creștină, câteva versete alese și restul ignorate, precum neo-protestanții. Noi, creștinii fără erezie, numiți politic ortodocși, am fi ajuns prin ignorarea multor versete, să ne închinăm la hristoși mincinoși, ca cei rătăciți în penticostalism, în romano-catolicitatea franco-latină, în baptism, lutheranism, adventism și alții.

Noi, prin Duhul Sfânt, ne referim la toată Biblia deodată, adică la Noul Testament, care este și aduce învățătura desăvârșirii și mântuirii. Deci dacă tâlcuirea unui verset, contrazice un alt verset, aceea e înșelare. De aceea Biserica prin Sfinții Părinți e Una care mântuiește, nu multe. Hai să vedem: minte Biserica? Minte Ortodoxia și preoții lui Hristos? Evanghelia spune: „Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi” (Ioan 6, 54). Apoi: „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu” (Ioan 3, 5). Deci pentru mântuire e obligatoriu Sfântul Botez și Sfânta Împărtășanie. Până aici e bine. Apoi toți oamenii sunt păcătoși și „Nici un desfrânat, sau necurat, sau lacom de avere, care este un închinător la idoli, nu are moștenire în împărăția lui Hristos și a lui Dumnezeu” (Efeseni 5, 5). De aici încep diferențele. Neo-protestanții se consideră deja mântuiți. Dar Scriptura îi contrazice: „cu frică și cu cutremur, lucrați la mântuirea voastră” (Filipeni 2, 12). Deci trebuie să lucrăm la mântuire, nu suntem mântuiți deja. Apoi: „cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui” (Matei 24, 13). Și: „împărăția lui Dumnezeu se binevestește și fiecare se silește spre ea” (Luca 16, 16). Deci e limpede de ce nu ești mântuit încă... Atunci dacă suntem toți păcătoși, nimeni nu se mântuiește? Se mântuiesc, dar nu toți. Sunt atâtea mărturisiri ale diferitelor credințe numite creștine, se mântuiesc toate? Nu. Dacă fiecare își face propria credință creștină, se mai mântuiește? Nu. Deci câți oameni, atâtea credințe? Asta vrea Hristos? Firesc, nu. Firesc, nu toți care se numesc pe sine creștini, se mântuiesc. De ce? Pentru că ne-a spus Scriptura de hristoșii mincinoși, care nu trebuie urmați și de care trebuie să ne ferim.

Dar atunci cine se mântuiește? Biserica. Una. Adevărul e Unu, nu sunt 5. Mărturisirea e una. Dacă 5 oameni mărturisesc diferit în 3 sau 10 feluri, doar unul spune Adevărul, restul 2 sau 9, sunt mincinoși. Din atâtea grupuri câte sunt, doar un singur grup este Biserica. Nu biserică, ci Biserica. Cine e acel grup care se mântuiește? Cine deține și mărturisește Adevărul? Noi, Biserica, spunem că Ortodoxia, Mireasa lui Hristos, deține Adevărul. Nu spunem Adevărul suprem, că nu există adevăr superior și un alt adevăr inferior. Este doar Adevărul. Hristos. Persoană. Și are o singură Mireasă. Ortodoxia. Noi, mădularele Lui. Deci noi spunem că doar Ortodoxia este Biserica și altă biserică afară de Ortodoxie nu este. Și dacă totuși insistă și vor să se numească și alte grupuri de oameni, biserică și creștini, da, n-au decât să se numească, sunt liberi, dar în Adevăr, ei sunt biserică/biserici înșelate, creștin/creștini înșelați, cum și oamenii, dacă sunt fără Hristos, prin Adam și Eva, de la cădere, sunt înșelați.

În Adevăr sunt biserică/biserici rătăcite, creștin/creștini rătăciți, precum și oița, a rămas oiță, dar rătăcea, fiind fără Hristos, Păstorul Cel Bun. În Adevăr, ei sunt biserică/biserici risipitoare, creștin/creștini risipitori, cum și fiul ce a plecat să desfrâneze, nu a încetat să fie numit fiu, dar el era risipitor și era așteptat să se întoarcă acasă. În Adevăr, ei sunt biserică/biserici pierdută/e, creștin/creștini pierduți/i, precum drahma era pierdută, și femeia o căuta, dar tot drahmă rămânea, deși nu folosea la nimic, că nu putea fi folosită, valorificată.

Așa sunt și cei care nu pot să se mântuiescă, chiar dacă se numesc ei înșiși biserică și creștini, dar în Adevăr, ei nu pot fi, că sunt în afara Bisericii celei Una. Hristos nu are harem, Mireasa e Una. Și nu a sfâșiată, a îngrijită de Hristos și nu are zbârcitură, spune Scriptura. Biserica nu are mai multe ramuri, fiindcă nu are mai multe mâini, nu a mutantă, e normală și e pe drumul mântuitor, cărarea strâmtă, îngustă și grea, care duce la viața veșnică, pe care puțini o află. Deci penticostalii spun că ei se mântuiesc. Romano-catolicii spun că și ei se mântuiesc. Dar mărturisesc total diferit. În Adevăr, doar un singur grup se mântuiește și spune Adevărul: noi, Biserica, Ortodoxia, Mireasa. Ceilalți, sunt oameni minunați, purtând chipul lui Hristos, cu fapte morale minunate, dar nu moralitatea mântuie. Și nici faptele bune singure, fără nimic altceva, nu mântuie. Trebuie și dreapta credință fără erezie, cea care este ortodoxă și trebuie Harul, căci prin har suntem mântuiți, fără har nu este mântuire, har care doar în Ortodoxie există, căci în erezie nu poate exista.

Ceilalți, care nu se mântuiesc, sunt scumpi și minunați, dar sunt înșelați și înșeală, sunt mințiți și mint. Doar că la Judecată, când vor afla că doar Ortodoxia este Biserica cea adevărată și doar cine face parte din ea, se mântuiește, atunci va fi prea târziu. Se mai poate ceva după moarte pentru oameni? Penticostalii, baptiștii, etc. deci neo-protestanții spun că nu. Dar ei nu cunosc Adevărul. Scriptura spune că da. Hristos spune: „TOATE câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți primi” (Matei 21, 22). Și: „să credeți că le-ați primit și le veți avea” (Marcu 11, 24). Și în altă parte: „Orice veți cere de la Tatăl în numele Meu El vă va da” (Ioan 16, 23). Deci dacă cere Biserica, primește sau nu? Primește, conform Bibliei. Chiar dacă cere scoaterea unui credincios din iad.⁵

Dar oricine cere, primește? Nu, că spune: „Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri” (Matei 7, 21). Dar de cine ascultă Dumnezeu? De Biserică. Nu de ateii, care

⁵ A se vedea Stăniloae, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumele I-III, tipărite cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ediția a IV-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010. Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, traducere din limba greacă, introducere și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005. Sfântul Iustin Popovici, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, volumele I-II, colecția „Dogmatica”, traducere din limba sârbă de diacon Zarko Markovski, carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Editura Doxologia, București/Iași, 2017/2020.

se pot ruga în batjocură și hulă și spun: „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe cruce!” (Matei 27, 40) Ateii care cer semne și dovezi, ca să creadă, „Neam viclean și desfrânat cere semn, dar semn nu i se va da, decât semnul lui Iona proorocul” (Matei 12, 39).

Deci dacă am vedea toată ziua semne, dacă am vedea îngerii și demonii în cer, bătându-se pentru sufletele noastre, ce folos ar mai avea credința? Toți oamenii ar fi credincioși. Deci Dumnezeu ascultă doar de Biserica Lui. Doar cei ai Lui. Doar cei care se mântuiesc. „Eu pentru aceștia Mă rog; nu pentru lume Mă rog, ci pentru cei pe care Mi i-ai dat, că ai Tăi sunt” (Ioan 17, 9), spunea Hristos la rugăciunea din grădina Ghetsimani. Deci, de Biserică ascultă Dumnezeu, nu de orice cult și confesiune, care mărturisesc fără roadele mântuirii, că ei, aceia, lucrează fărădelegea și nu fac voia Tatălui și a lui Hristos, sunt neascultători și chiar hulesc Biserica, Sfânta Ortodoxie, cea Una. Că spune Hristos: „Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi se leapădă de Mine; iar cine se leapădă de Mine se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine” (Luca 10, 16). Deci, cine se leapădă de Ortodoxie, se leapădă de Hristos, cine nu ascultă de preoții lui Hristos, adică Apostolii Bisericii ai fiecărui secol, nu ascultă de Domnul Treime. Te mântuiești dacă ascuți de pastorii penticostali? Păi dacă ei învață împotriva Bisericii, împotriva Ortodoxiei, cum să te mântuiești? Cum să poată mântui ei și cine-i urmează pe ei, când de exemplu, ei hulesc pe Duhul Sfânt și spun că Duhul Sfânt nu poate să intre în Sfintele Icoane? Nu se pot mântui acei oameni.

E incapabil Duhul Sfânt? Dar în Chivotul Legii a putut să intre? În șarpele de aramă, a putut să intre? În prosoapele lui Pavel, care vindecau demonizații și bolnavii, a putut să intre? Deci orice om, era de ajuns doar să privească șarpele de aramă, fără să-l atingă și se mântuia din mușcarea veninoasă a șerpilor care-i atacau. Este de ajuns doar să privești o Sfântă Icoană cu credință și dragoste în ochi, inimă și minte, ca să fi pescuit și să devii creștin, să devii ortodox sau să te întărești în credință, dacă ești deja creștin, ortodox, și așa să te mântuiești și vei fi mântuit. Cum să se mântuiască și să facă parte dintre Sfinții lui Dumnezeu, omul care crede că Sfinții lui Dumnezeu din Ceruri nu mai au nicio legătură cu pământul și când mor, și-au încheiat socotelile cu viața? Pe lângă că spune: „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață” (Ioan 5, 24), vedem mai ales pe Moise și Ilie, că au coborât din Ceruri, pe pământ, la Schimbarea la Față a Mântuitorului, pe muntele Tabor; el, Moise, care era mort de sute de ani și totuși e văzut de apostolii Ioan, Petru și Iacov și erau chiar lângă, că au și auzit ce vorbeau cu Hristos, despre răstignirea Lui. Cum e posibil deci, penticostalii, și alții, să îi mintă pe oameni în asemenea hal, încât să spună că Sfinții nu se mai coboară pe pământ? Și apoi să hulești Biserica, să hulești Ortodoxia? Care e ghidată de Duhul Sfânt. Practic să hulești pe Duhul Sfânt. Acel păcat nu are iertare. Și-atunci să ai pretenții să te mântuiești? De acea doar Biserica se mântuiește. Unii vor spune: cum adică? Doar ortodocșii se mântuiesc? Dar romano-catolicii sau baptiștii, sau alții, nu se mântuiesc? „Ortodox”, e denumire politică.

Răspunsul Duhului Sfânt e: creștinii se mântuiesc, ereticii nu se mântuiesc, și păgânii sau ateii nu se mântuiesc. De aceea doar Biserica se mântuiește. Iar în Biserică, nu există erezie, deci nu există minciună, de aceea nimic necurat nu intră la nunta Mirelui Ceresc fiindcă doar Biserica, Mireasa, este cea curată. Se mai poate face ceva pentru un om după moarte dacă nu sunt parte a Bisericii celei Una? Nu. Tocmai de aceea nimeni decât ortodocșii sunt pomeniți, după vrednica și cinstita adormire a lor.

Dacă Scriptura spune „toate câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți primi” (Matei 21, 22), atunci așa este. Poate un creștin, deci ortodox ajunge în iad. De ce? Pentru o viață foarte păcătoasă, o moarte năpraznică, n-a mai apucat ultimele minute ale vieții, să-și mai plângă păcatele. Dar dacă Biserica se roagă pentru el, și cere să fie scos din iad, Dumnezeu nu împlinește? Adică Scriptura minte? Hristos, dacă S-a pogorât odată la iad, e incapabil să se mai pogoare acolo de mai multe ori, ca să scoată de acolo orice suflet pe care îl cere Biserica, cu credință? Ba da, Hristos poate. Și face. Mântuitorul mântuiește. Dacă Mireasa cere Mirelui, El îi dă. Acel creștin, care, sunt convins că s-a căit în ultimele minute ale vieții lui, ca și tâlharul de pe Cruce, i-a părut rău pentru păcatele lui sau chiar dacă nu a apucat, totuși și atunci dacă Biserica cere pentru el, să fie dus în Rai, „la loc cu verdeață, la loc cu odihnă, acolo unde nu mai este durere, nici întristare, nici suspin”⁶, Hristos adică să nu împlinească? E imposibil. Hristos împlinește. Dar de exemplu, alt caz, dacă un creștin, la 15 ani să zicem, sau la 40, sau la orice vârstă, se leapădă de credință, de Biserică, și de Sfântul Botez, care se primește din pruncie, ca să aparții mântuirii lui Dumnezeu și Împărăției Cerurilor cât mai repede, deci dacă se leapădă de preoții lui Hristos care sunt noii apostoli, și primește apoi spălătura penticostală de exemplu, se mântuiește? Da, sunt șanse foarte mari să se mântuiască. Fiindcă el a fost creștin, până la vârsta lepădării de credință și înlocuirea ei cu erezia. Iar dacă până la 15 sau 40 de ani, a fost creștin, apoi devine înșelat, Dumnezeu tot se milostivește se el, dacă în ultimele minute ale vieții lui, îi pare rău pentru înșelarea în care a fost și pentru credința lepădată; Domnul îl mântuiește. La fel se mântuiește și dacă se naște în penticostalism, cu părinți rătăciți acolo, neascultători Bisericii, dar care devine creștin la 20 sau 40 sau 80 de ani sau chiar în clipele morții, dacă apucă să primească Sfântul Botez adevărat creștin, fără erezie, ortodox; atunci se mântuiește.

Însă să ferească Dumnezeu, de acei oameni, care toată viața lor și chiar și în clipele morții, nu au primit și nu vor să primească să fie membrii ai Bisericii, ai Miresei, în Sfânta Ortodoxie, mădulare a lui Hristos. Aceia nu se mântuiesc. Acei oameni în clipele morții, când sufletul lasă aici trupul, au devenit fiii blestemului, de care spune Scriptura, fiii neascultării. Până atunci mai există șanse, dar după adormire, omul nu mai poate face nimic, urmează să vadă rezultatele alegerilor lui. Iar Biserica nu se poate ruga pentru unii ca aceia, să fie scoși din iad, că ei nu sunt mădulare ale lui Hristos, au refuzat Mireasa, Ortodoxia, Biserica. E libertatea lor. Pe care dacă Dumnezeu o respectă, și noi, Biserica, la fel. Dar ei, scumpii de ei,

⁶ *Molitfelnicul cel mare*, tipărit cu binecuvântarea Preasfințitului Calinic, Episcopul Argeșului, în zilele Părintelui nostru Justin Pârvu - Starețul mănăstirii Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, Editura „Credința strămoșească”, Iași.

singuri se condamnă la iad, căci un asemenea păcătos este „singur de sine osândit” (Tit 3, 11). Cum toată viața s-au lipsit de Hristos, închinându-se hristoșilor mincinoși din diverse culte și confesiuni, sau din păgânisme, ateisme sau diverse ideologii, la fel vor fi lipsiți de Hristos și în veșnicie, fiindcă așa au ales ei, de bună voie. Mai ales ecumeniștii spun: „lasă că nu știm noi cine se mântuiește și cine nu.” Adică Duhul Sfânt, care se ocupă de mântuirea oamenilor, nu a descoperit oamenilor, cine se mântuiește și cine nu? Nu a descoperit Bisericii cine se mântuiește și cum anume să facă oamenii ca să se mântuiască? Cu siguranță că a descoperit.

Și Biserica, Ortodoxia știe cum. Și este cea care nu numai că știe, nu numai că deține Adevărul și Adevărul o deține pe ea, dar Îl și împărtășește și dăruiește deplin, oricui vrea să-L primească, ca să se mântuiască. Nu e nimic secret, nu avem nimic de ascuns. E doar voință, prin libertate și asumare, a conlucrării cu pronia lui Dumnezeu, în virtuți și sfințenie, „Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină” (II Timotei 2, 4). „Oare voiesc Eu moartea păcătosului, zice Domnul Dumnezeu - și nu mai degrabă să se întoarcă de la căile sale și să fie viu?” (Iezechiel 18, 23); biruința și limpezirea ereziei predestinării, deci fără să încalce și să forțeze alegerea și libertatea niciunui om. Iar acum, că ai văzut această rază de Lumină și ai văzut parte a învățaturii Adevărului, dată Bisericii Sale, spune-mi, vei deveni parte a Bisericii, vei deveni ortodox? Vrei să te mântuiești? Vei căuta să înțelegi învățătura Bisericii dată de Duhul Sfânt? Sau vei dori învățături și creștinisme date de oamenii care nu iubesc și nu urmează Bisericii, Sfintei Mirese Dreptslăvitoare? E alegerea ta.

Ești chemat, dar ca să fii ales, devino creștin, nu eretic, ca să te mântuiești; fii ortodox, nu penticostal și romano-catolic franco-latin sau orice altceva, altfel nu te poți mântui.

Iar noi, Biserica, să binecuvântăm, să ne închinăm și să slăvim, cântând și laudând pe Domnul: „Am văzut Lumina cea adevărată, am primit Duhul Cel ceresc, am aflat Credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi, închinându-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi.”⁷ Binecuvântat să fie Dumnezeu, care ne învață mântuirea, te binecuvântează pe Tine, Dumnezeule, Cel ce ești binecuvântat în vecii vecilor, că Ție se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, a Tatălui, și-a Fiului și-a Sfântului Duh, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Bibliografie:

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediția 1914, anastatică după original, București, 1914.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediția Jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2001.

⁷ *Liturghier*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.
- Bradshaw, David, *Metafizica energiilor divine și Schisma Bisericii*, traducere de Dragoș Dâscă și Protos. Dr. Vasile Bîrzu, Editura Ecclesiast, Sibiu, 2010.
- Fr. Romanides, John S., *Franks, Romans, Feudalism, & Doctrine*, Tesalonic, 1975. Sfântul Nectarie de Eghina, *De ce papa și urmașii lui s-au despărțit de Biserica lui Hristos*, Editura Evangelismos, București, 2011.
- Gafton, Lucian, *Agravarea schismei prin încercările de unire în secolele XI-XV*, Revista Ortodoxia, VIII (1956), nr. 3.
- Larchet, Jean-Claude, *Teologia energiilor dumnezeiești. De la origini până la Sfântul Ioan Damaschin*, traducere din limba franceză de Marinela Bojin, Editura Basilica, București, 2016.
- *Liturghier*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.
- Meyendorff, Jean, *Orthodoxie et Catholicité*, Editions du Seuil, Paris, 1965.
- *Molitfelnicul cel mare*, tipărit cu binecuvântarea Preasfințitului Calinic, Episcopul Argeșului, în zilele Părintelui nostru Justin Pârnu – Starețul mănăstirii Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, Editura „Credința strămoșească”, Iași.
- Rămureanu, I., Șesan, M., Bodogae, T., *Istoria Bisericească Universală*, vol. II, București, 1993.
- Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, traducere din limba greacă, introducere și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
- Sfântul Iustin Popovici, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, volumele I-II, colecția „Dogmatica”, traducere din limba sârbă de diacon Zarko Markovski, carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Editura Doxologia, București/Iași, 2017/2020.
- St. Hilarion (Archimandrite Troitskii), *The Unity of the Church and the World Conference of Christian Communities*, traducere de M. Jerenic, Oxford Univeristy Press.
- Stăniloae, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumele I-III, tipărite cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ediția a IV-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.